(इंग्रजी भाषेत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी भाषेत अनुवाद.)

मुंबई येथील उच्च न्यायालयाच्या अधिकारितेत

सामान्य मूळ दिवाणी अधिकारक्षेत्र

त्याच्या वाणिज्यिक विभागात

वाणिज्यिक लवाद याचिका (एल) क्रमांक ११३८९/२०२३

नेक्सस इन्फ्राटेक ... याचिकाकर्ते

विरुद्ध

१) सूक्ष्म आणि लघु उद्योग सुविधा परिषद

त्यांचे सदस्य सचिव मार्फत

२) सिक्को इंजिनिअरिंग सर्व्हिसेस

त्यांचे मालकीण अर्चना सिकंदर आणि

मुखत्यार मिल्टन सिकंदर मार्फत ...उत्तरवादी

श्री.रोहन सावंत सह राकेश अग्रवाल, संदीप निर्बन, पल्लक राणावत,याचिकाकर्त्यासाठी.

श्री.सतीश निखार, उत्तरवादींसाठी .

न्यायमंच : न्या. सोमशेखर सुंदरेसन.

न्यायनिर्णय राखीव ठेवल्याचा दिनांक : २६ ऑगस्ट २०२५.

न्यायनिर्णय अधिघोषित केल्याचा दिनांक : ३० सप्टेंबर २०२५.

न्यायनिर्णय:

संदर्भ आणि पार्श्वभूमी:

१. ही याचिका लवाद आणि समेट अधिनियम, १९९६ (**"लवाद अधिनियम"**) च्या कलम ३४ अंतर्गत एक आव्हान आहे, ज्यात सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उद्योग विकास अधिनियम, २००६ (**"एमएसएमईडी अधिनियम"**) अंतर्गत सुविधा परिषद यांनी ३० डिसेंबर २०२२ रोजी पारित केलेल्या (**"आक्षेपित आदेश"**) लवाद निवाड्याला आव्हान देण्यात आले आहे.

२. याचिकाकर्ता- नेक्सस इन्फ्राटेक (**"नेक्सस"**) स्वतःच एक उपक्रम (उद्योग) आहे जो अन्यथा एमएसएमईडी अधिनियमाचा संरक्षक असेल. नेक्ससला नेव्हल स्टेशन, कारंजा, उरण येथे २३०० केडब्ल्यूपी ग्रिडकनेक्टेड फोटोव्होल्टेइक पॉवर प्लांटची स्थापना, चाचणी आणि कमिशनिंगचे काम देण्यात आले होते . नेक्ससने १४. ४५ कोटी रुपयांच्या सर्वात कमी भावासह बोली जिंकली. हा प्रकल्प नऊ महिन्यांत पूर्ण होणार

होता. नेक्सस आणि मिलिटरी इंजिनीअरिंग सर्व्हिसेसचे मुख्य अभियंता यांच्यात ४ जुलै २०१८ रोजी करार करण्यात आला.

३. उत्तरवादी, सिक्को , अभियांत्रिकी सेवा (**"एसईएस "**) आणि नेक्ससने १८ सप्टेंबर २०१८ रोजी एक करार ("अग्रीमेंट") केला, जो प्रकल्प उभारण्यासाठी सलग करार होता. उभय पक्षांमधील करारानुसार काम १७ सप्टेंबर २०१८ रोजी सुरू झाले आणि पूर्ण होण्याची लक्ष्यित तारीख १६ एप्रिल २०१९ होती. नेक्ससकडून एसईएसला खरेदी ऑर्डर १२. ३५ कोटी रुपये होती.

४. नेक्ससने एसईएसने निर्धारित मुदतीत काम पूर्ण न केल्याच्या कारणास्तव २६ ऑगस्ट २०१९ रोजी एका पत्राद्वारे (**"समाप्ती सूचना "**)वर्क ऑर्डर आणि खरेदी ऑर्डर रद्द केल्या . नेक्ससच्या म्हणण्यानुसार, ८. ०८ कोटी रुपये दिले गेले आहेत . एसईएसने ८.०६ कोटी रुपयांची पावती मान्य केली. पक्षांमधील वाद एसईएसच्या युक्तिवादाशी संबंधित आहे की केलेल्या त्यांच्या पुरवठ्याचे आणि कामाचे इन्व्हॉईसेस (बीजक किंवा बिल) नेक्ससद्वारे पूर्णपणे पाळली गेली नाहीत.

५. पक्षांमधील वाद सुविधा परिषदेसमोर आले आणि समेट अयशस्वी झाल्यानंतर लवाद सुरू झाला. १२ जानेवारी २०१९ ते २० ऑगस्ट २०१९ या कालावधीत जारी केलेल्या २२ पैकी तीन इन्व्हॉईसेसवर आक्षेपित निवाडा शून्य आहे, ज्याची एकूण

रक्कम ११. ६६ कोटी रुपये आहे आणि एमएसएमईडी अधिनियम अंतर्गत गणलेल्या व्याजासह २. ०५ कोटी रुपये देय आहेत.

६. प्रश्नातील तीन इन्व्हॉईसेस - सिक्को / उरण / ००३ ; ०१८ ; आणि ०२० क्रमांकाचे आहेत; नेक्ससने असा दावा केला आहे की ही इन्व्हॉईसेस बोगस, बनावट होती आणि नेक्ससवर देखील जारी केली गेली नव्हती. नेक्ससने एसईएसच्या विरोधात लेखी निवेदनात विविध मुद्दे उपस्थित केले आणि सुविधा परिषदेसमोर प्रतिज्ञापत्रे दाखल केली . नेक्ससच्या मते, ००३ क्रमांकाच्या इन्व्हॉईस द्वारे समाविष्ट केलेली सामग्री कधीही प्राप्त झाली नव्हती. ०१८ क्रमांकाचे इन्व्हॉईस हे आधीच भरलेल्या इन्व्हॉईस क्रमांक ००४ चे पुन्हा बिल असल्याचे म्हटले. त्यांनी असा युक्तिवाद केला की कधीही न केलेल्या कामासाठी ०२० क्रमांकाचे इन्व्हॉईस जारी केले गेले आणि हा एक असा पैलू होता जो समाप्ती सुचनेद्वारे समाविष्ट केला गेला होता.

<u>विश्लेषण आणि निष्कर्ष:</u>

७. मी नेक्ससचे विद्वान वकील श्री. रोहन सावंत आणि एसईएसचे विद्वान वकील श्री. सतीश निखार यांचे सविस्तर ऐकले आणि मी त्यांच्या मदतीने मी रेकॉर्ड तपासले आहे. या याचिकेची अंतिम सुनावणी सुरू झाली तेव्हा एसईएस त्यात सहभागी झाला नाही, आणि जेव्हा एमएसएमईडी अधिनियमाच्या कलम १९ नुसार डिपॉझिट

केल्याशिवाय मी याचिकेची सुनावणी सुरू करण्यास नकार दिला तेव्हा एसईएसचे प्रतिनिधित्व केले गेले. नेक्ससने डिपॉझिट केले आणि शेवटी हे प्रकरण सुनावणीसाठी घेण्यात आले.

८. प्रकरण सुरू झाल्यानंतर आणि अंशतः सुनावणीनंतर, श्री. निखार हजर झाले आणि त्यांना निवेदन करण्यासाठी वेळ देण्यात आला. १६ ऑगस्ट २०२५ रोजीचे उत्तर प्रतिज्ञापत्र पत्र देखील रेकॉर्डवर घेण्यात आले. हे प्रतिज्ञापत्र एमएसएमईडी अधिनियम आणि लवाद अधिनियम यातील विविध तरतुदींचा विपुल उतारा आहे . मी त्यातील सामग्री विचारात घेतली आहे .

९. मी लवादासाठी समायोजित केलेल्या आक्षेपित निवाड्याचे अवलोकन केले आहे. हा _निवाडा न्यायिकदृष्ट्या प्रशिक्षित विचारांनी केलेला नाही, आणि तरीही तो एका लवादाच्या मंचाद्वारे दिलेला एक लवाद निवाडा आहे जो कायद्याने विशेषत: एक मंच म्हणून स्थापन केला आहे जो लवादासमोर समेट करून व्यावसायिक सामान्य ज्ञान धारण करून व्यावसायिक उपक्रमांशी संवाद साधण्यात विशेषतः आहे.

१०. नेक्ससने विद्वान लवाद न्यायाधिकरणासमोर अशी भूमिका घेतली की ते नौदलाकडून अपेक्षित असलेल्या कालरेषेवर एसईएससह सलग आधारावर काम करत आहेत. नेक्ससच्या म्हणण्यानुसार, १६ एप्रिल २०१९ पर्यंत हे काम केवळ १५ % पर्यंत

पूर्ण झाले. नेक्ससने या दृष्टिकोनाचे समर्थन करण्यासाठी पक्षांमधील विविध समकालीन पत्रव्यवहारांचा उल्लेख केला. नेक्ससने असा दावा केला की त्यांना समाप्ती सूचना जारी करण्यास भाग पाडले गेले ज्यामध्ये उर्वरित काम प्रलंबित ठेवणे आणि अतिरिक्त देयके (रु.३.०१ कोटी) का दिली गेली आहेत आणि एसईएसने नेक्ससला परत करायची आहेत असे त्यांना का वाटते हे देखील स्पष्ट केले आहे. नेक्ससचे प्रकरण असे आहे की एसईएसने अतिरिक्त देयके परत करणे टाळण्यासाठी इन्व्हॉईसेस जारी केली . विशिष्ट आरोप असा होता की इन्व्हॉईसेस बनावट आणि खोटी होती आणि जीएसटी दायित्व किंवा एसईएसने दावा केलेल्या जीएसटीचे वास्तविक पेमेंट हे एसईएस ज्या इन्व्हॉईसवर अवलंबून होते त्याच्याशी संबंधित नव्हते.

११. नेक्ससचा असा दावा आहे की तीन इन्व्हॉईसेस ज्यावर आक्षेपित आदेश आधारित आहे (एसईएसद्वारे कार्यवाहीत पाठपुरावा केलेल्या पाच इन्व्हॉईसेसपैकी) अस्तित्वात नव्हती आणि प्राप्त झाली नव्हती जेव्हा ती जारी केली गेल्याचे मानले जात होते . ०१८, ०१९ आणि ०२० क्रमांकाची तीन इन्व्हॉईसेस ४ जुलै २०१९ रोजी जारी केली गेल्याची आरोप करण्यात आला, तर ०२१ क्रमांकाचे इन्व्हॉईस २० ऑगस्ट २०१९ रोजी जारी करण्यात आले होते, परंतु समाप्तीची सूचना बजावण्यापूर्वी ते प्राप्त झाले नव्हते.

१२. नेक्ससने नमूद केले आहे की सुविधा परिषदेसमोर दावा केलेल्या इन्व्हॉईसेसचे एकूण मूल्य १४. ७८ कोटी रुपये आहे तर जीएसटी परतावा मध्ये दर्शविलेल्या इन्व्हॉईसेसची एकूण रक्कम ~ १०.२४ कोटी रुपये आहे. या निवेदनाचा परिणाम असा होता की इनव्हॉइस च्या सत्यतेबद्दल अंगभूत विसंगती आणि शंका आहेत आणि एसईएसच्या दाव्याच्या निर्णयासाठी त्यांची बारकाईने तपासणी करणे आवश्यक आहे.

१३. नेक्ससने असाही दावा केला की इनव्हॉइस क्रमांक ००३ , जे कथितपणे पुरविल्या गेलेल्या सामग्रीसाठी होते त्याचा कधीही पुरवठा केला गेला नाही. नेक्ससने असा आरोप केला आहे की वितरणाचा दावा करण्यासाठी पुरविलेल्या पुराव्यांमध्ये तीन ई-वे बिलांचा समावेश आहे, जे महिंद्रा बोलेरो पिक-अप वाहन भाड्याने घेण्याचे सूचित करते, ज्याची कमाल क्षमता १.५ टन आहे. इन्व्हॉईस मध्ये दर्शविलेल्या सामग्रीचे मूल्य समाविष्ट करण्यासाठी, नेक्ससने असा दावा केला की, इन्व्हॉईस मध्ये आकारलेल्या १. ६५ कोटी रुपयांच्या किंमतीची सामग्री वितरित करण्यासाठी प्रत्येकी ३० टनांच्या आठ ट्रेलरची आवश्यकता होती. इन्व्हॉईस क्रमांक ०१८ हे इन्व्हॉईस क्रमांक 00४ प्रमाणेच समान सामग्रीसाठी असल्याचे दर्शविले गेले.

१४. प्रत्यक्ष भरलेल्या आणि केलेल्या कामामुळे मिळालेल्या जीएसटीबद्दल सनदी लेखापालाचे प्रमाणपत्र आणि ज्या तारखांवर ते भरले गेले आणि परताव्यात अपलोड केले गेले असे मानले गेले होते त्या तारखांवर देखील भिस्त ठेवली.

१५. एसईएसने विद्वान लवाद न्यायाधिकरणासमोर असा दावा केला की नेक्ससने मूर्खपणाचे मुद्दे उपस्थित करून करार रद्दबातल केला आणि नंतर पुरवठादार आणि तांत्रिक कर्मचाऱ्यांशी थेट संवाद साधण्यास सुरवात केली. असे नमूद केले की कराराच्या दृष्टीने आवश्यक असलेली सामग्री खरोखरच एसईएसद्वारे पुरविली गेली होती परंतु काही सामग्री नेक्ससद्वारे थेट पुरविली गेली होती.

१६. आक्षेपित निवाड्यात नमूद केलेला युक्तिवाद एका परिच्छेदाच्या (परिच्छेद २) अस्पष्ट सामग्रीमध्ये समाविष्ट आहे . तथापि, आक्षेपित निवाड्यातून "निष्कर्ष आणि युक्तिवाद " संपूर्णपणे खाली शब्दशः उद्धृत केले आहेत: -

<u>मुद्दे ऋ</u>

वरील बाबी लक्षात घेता, परिषदेने खालील मुद्द्यांवर निर्णय घेणे आवश्यक आहे*ओ*

?**ऌ** याचिकाकर्ता, एमएसएमईडी अधिनियम***ओ***? ? ?क्य? कलम ? ?नुसार व्याजासह शिल्लक थकित मूळ रकमेसाठी पात्र आहे काङ

कोणताही समेट शक्य नसल्यामुळे *ओ*परिषदेला खालील निष्कर्ष आणि युक्तिवादाच्या आधारे गुणवत्तेवर या प्रकरणाचा निर्णय घ्यावा लागतोॡ

१. याचिकाकर्त्याने पीओजएफओनुसार सामग्री पुरवलीओजी उत्तरवादीने स्वीकारलीलृजरी उत्तरवादीने असा दावा केला की याचिकाकर्ता सामग्री खरेदी करण्यासाठी आवश्यक निधी मिळविण्यात अक्षम असल्याने उत्तरवादीने थेट सामग्री मिळविलीओतथापिओउत्तरवादीने केवळ या समर्थनार्थ २१, ८४ ओ ?ज? रुपयांची बिले सादर केलीलृ

२. दोन्ही पक्षांनी सादर केलेली इनव्हॉइसेस, कागदपत्रे पाहिल्यावर परिषदेने एकमताने असा निष्कर्ष काढला की याचिकाकर्ता केवळ प्रलंबित बिल क्रमांक ००३ओ ?ओ ? ?ाठी पात्र आहेलृबिल क्रमांक ? ? ?ाठीओयाचिकाकर्त्याने सादर केलेल्या जीएसटीआर ? अद्यतनानुसार जीएसटीची रक्कम भरली गेली नाहीओम्हणूनचओबिलाचा विचार केला गेला नाहीलृ याचिकाकर्त्याने रुलृ ?ओ ?ो ?ज?च्या इनव्हॉइस क्रमांक ०१० साठी सादर केलेले जीएसटीआर ? स्टेटमेंट पाहता ओजीएसटीची रक्कम भरलेली नाहीओपरंतु जीएसटी रक्कम भरलेले इनव्हॉइस क्रमांक ? ? ?ञ्आहे म्हणून बिल विचारात घेतले गेले नाहीओ याचिकाकर्ता इनव्हॉइस क्रमांक ००३ ओ? ? ?आणि ? ? ?ति शिल्लक देयकासाठी पात्र आहेलृ

३. उत्तरवादीने अटींनुसार याचिकाकर्त्याला अंशतः पैसे दिले होतेलृ**एमएसएमईडी** अधिनियम २००६ च्या कलम १६ नुसार उत्तरवादी व्याजासह उर्वरित मूळ रक्कम

देण्यास जबाबदार आहेअसेसा निष्कर्ष परिषदेने काढलाल्.

१७. वरील उताऱ्याच्या परिच्छेद १ वरून हे दिसून येईल की एसईएसने खरेदी ऑर्डर आणि वर्क ऑर्डरनुसार सामग्री पुरवली आहे , जी नेक्ससने स्वीकारली असल्याचे आढळले आहे. हे नेक्ससच्या स्पष्ट युक्तिवादाशी थेट विरोधाभासी आहे की तीनपैकी एक इन्व्हॉईस आधीपासूनच पूर्वीच्या इन्व्हॉईस द्वारे समाविष्ट केले गेले होते आणि इन्व्हॉइसेस कथितपणे बनावट आणि खोटी आहेत, आणि ती केवळ भरलेल्या अतिरिक्त रकमेचा परतावा टाळण्यासाठी जारी केली आहेत. हे असे म्हणायचे नाही की या न्यायालयाच्या मते नेक्सस त्याच्या युक्तिवादात योग्य आहे, कारण कलम ३४ न्यायालयाला हे पाहणे आवश्यक नाही की विद्वान लवाद न्यायाधिकरण पुराव्यांचे मूल्यांकन करण्यात योग्य किंवा चुकीचे आहे. तथापि, कलम ३४ न्यायालयाला हे पहावे लागेल की विद्वान लवाद न्यायाधिकरणाने त्यापूर्वीच्या प्रकरणांना वाजवी अर्ध-न्यायिक पद्धतीने हाताळले आहे की नाही जे कमीतकमी सामान्य आणि तार्किक आहे, कारण विद्वान लवाद न्यायाधिकरण लवाद म्हणून त्याच्या भूमिकेत प्रतिस्पर्धी दाव्यांचा निर्णय घेण्यासाठी आहे.

१८. आक्षेपित निवाड्यात असेही सूचित केले गेले आहे की विद्वान लवाद न्यायाधिकरणाला नेक्ससने थेट सामग्री प्राप्त केली या वस्तुस्थितीची जाणीव होती - हे वरील उताऱ्यात नेक्ससचा दावा म्हणून दर्शविले गेले आहे, तर आक्षेपित निवाड्याच्या

आधीच्या भागामध्ये जेथे वाद नोंदवले गेले आहेत, तेथे हे नोंदवले गेले आहे की नेक्ससने थेट पुरवठादारांकडून सामग्री खरेदी केली आहे, ज्यामध्ये एसईला वगळण्यात आले होते . विद्वान लवाद न्यायाधिकरणाने असे म्हटले आहे की नेक्ससने थेट तृतीय पक्षांकडून सामग्री खरेदी करण्याच्या समर्थनार्थ केवळ २१. ८४ लाख रुपयांची बिले सादर केली आहेत आणि पुढे काहीही म्हटले नाही - सर्व सामग्री थेट नेक्ससने नव्हे तर एसईएसने पुरवली होती असे संकेत देणारे आणखी काहीही म्हटले नाही.

१९. यापूर्वी आक्षेपित निवाड्यात, विद्वान लवाद न्यायाधिकरणाने सर्व २२ इन्व्हॉइसेसची यादी केली आहे आणि नोंद केली आहे की एसईएसचे दावे ००३ , ०१० , ०१८ , ०२० आणि ०२१ या एकूण २. १० कोटी रुपयांच्या पाच इन्व्हॉइसेस, न भरण्यावर आधारित आहेत. जीएसटीच्या दाव्यातील विसंगतींवरील नेक्ससच्या युक्तिवादामुळे असे दिसते की विद्वान लवाद न्यायाधिकरणाने जीएसटीमध्ये फरक करण्याची भूमिका स्वीकारली आहे, जे वर उद्धृत केलेल्या परिच्छेद २ वरून दिसून येते.

२०. असे दिसून आले आहे की ०१० आणि ०२१ क्रमांकाची इन्व्हॉइसेस जीएसटी भरल्या नसल्यामुळे विद्वान लवाद न्यायाधिकरणाने नाकारली आहेत. ००३, ०१० आणि ०१८ क्रमांकाच्या इन्व्हॉइसेसवर जीएसटी भरल्याचा दावा केला जात असल्याने, विद्वान लवाद न्यायाधिकरणाने असे म्हटले आहे की या इन्व्हॉइसेसविरूद्ध दावा केलेली शिल्लक

एमएसएमईडी अधिनियम अंतर्गत वैधानिक व्याज दराने मोजल्या जाणाऱ्या व्याजासह एसईएसला दिली जाणे आवश्यक आहे.

२१. 003 क्रमांकाच्या इन्व्हॉईसवर कोणताही जीएसटी भरला गेला नाही आणि दोन वर्षांनंतर ५ जुलै २०२१ रोजी दाखल केलेल्या जीएसटी परताव्यासह जीएसटी भरला गेला असल्याचे दर्शविले गेले आहे, असा नेक्ससचा विशिष्ट युक्तिवाद होता. पक्षकारांमध्ये वाद निर्माण झाल्यानंतर, सुविधा परिषदेचा संदर्भ घेतल्यानंतर; आणि खरं तर, जेव्हा सामंजस्याची कार्यवाही सुरू होती तेव्हा हे चांगले होते . यावर आक्षेपित निवाड्यात कोणतीही चर्चा आढळत नाही. त्याचप्रमाणे, नेक्ससचा असा दावा आहे की सामग्रीच्या पुरवठ्यासाठी गुंतवलेल्या वाहनांचे टनेज (वजन वाहून नेण्याची क्षमता) त्याच इन्व्हॉईस अंतर्गत वितरित केल्याचा दावा केलेल्या सामग्रीशी विसंगत आहे (इन्व्हॉईस बनावट आहे या आरोपाचे समर्थन करण्यासाठी), हे देखील विचारात घेतले नाही.

२२. आक्षेपित निवाड्याच्या या आव्हानाचा विचार करताना मी **असोसिएट बिल्डर्स**[1] या प्रकरणातील खालील परिच्छेद लक्षात ठेवला आहे (उद्धृत केलेल्या परिच्छेदास न्यायनिर्णयातील तळटीप देखील उताऱ्याखाली दिली आहे.):

हे स्पष्टपणे समजून घेतले पाहिजे की **<u>जेव्हा एखादे न्यायालय लवादाच्या</u>**

1 असोसिएट बिल्डर्स विरुद्ध दिल्ली डेव्हलपमेंट अथॉरिटी – **(?** ? **???**<u>एससीसी ?</u> ?

<u>निवाड्यावर बसार्वजनिक धोरणबचाचणी लागू करते तेव्हा ते अपील न्यायालय म्हणून कार्य करत नाही आणि परिणामी वस्तुस्थितीच्या चुका दुरुस्त केल्या जाऊ शकत नाहीतल</u>लृलवादाने तथ्यांवर संभाव्य मत व्यक्त करणे आवश्यक आहे कारण **<u>लवाद हा लवादाचा निवाडा देताना विश्वास ठेवल्या जाणाऱ्या पुराव्याचे प्रमाण आणि गुणवत्तेचा अंतिम स्वामी असतो</u>**लृअशा प्रकारे **<u>अल्प पुराव्यांवर किंवा प्रशिक्षित कायदेशीर विचाराच्या गुणवत्तेत मोजल्या जाणाऱ्या पुराव्यावर आधारित निवाडा या गुणावर अवैध मानला जाणार नाही.</u>**

[समाविष्ट केलेली <u>तळटीप - खाली उद्धृत केली आहे :]</u>

<u>बऱ्याचदा लवाद हा एक सामान्य व्यक्ती असतो ज्याला कायद्याचे प्रशिक्षण आवश्यक नसते लृ</u>लॉर्ड मॅन्सफील्ड या प्रसिद्ध इंग्रज न्यायाधीशाने एकदा जमैकातील एका उच्च लष्करी अधिकाऱ्याला न्यायाधीश म्हणून काम करण्याचा पुढीलप्रमाणे सल्ला दिला होताऋ

> बजनरल*ओ*तुमची **बुद्धी** **<u>आणि</u>** <u>तुमचे</u> **<u>मन चांगले</u>** <u>आहे</u>लृधैर्य बाळगा आणि तुम्ही तुमच्या व्यवसायात*अ*न्यायाच्या न्यायालयात खूप चांगले काम करालल्लृमाझा सल्ला असा आहे की*ओ* **<u>तुम्ही तुमचे आदेश</u>**

तुमची बुद्धी आणि मन सांगेल त्याप्रमाणे कराओदोन्ही बाजू शांतपणे ऐकाओआपल्याला शक्य तितक्या चांगल्या प्रकारे आपण ठामपणे निर्णय घ्याओपरंतु आपली कारणे सांगू नका, याची काळजी घ्याओकारण आपली कारणे बऱ्याच प्रमाणात योग्य असू शकतातओ जरी आपली कारणे खूप वाईट किंवा मूलतऋचुकीची असू शकतातलृ

जेव्हा सामान्य **लवादाच्या निवाड्याना आव्हान दिले जाते तेव्हा हे लक्षात ठेवणे फार महत्वाचे आहेलृ**

[यावर भर देण्यात आला.]

२३. हे व्यापक तत्त्व लागू करूनही, एखाद्याने या वस्तुस्थितीकडे दुर्लक्ष करू नये की सुविधा परिषद ही अशा विचारांचा समावेश करण्यासाठी आहे ज्यांना न्यायिकदृष्ट्या प्रशिक्षित करण्याची आवश्यकता नाही परंतु वाणिज्य आणि उद्योगाच्या बाबींमध्ये सामान्य दृष्टीकोन लागू करणाऱ्या विचारांचा समावेश आहे. या पार्श्वभूमीवर, हे लक्षात ठेवले पाहिजे की नेक्ससचे हे विशिष्ट प्रकरण होते की ००३ क्रमांकाचे इन्व्हॉईस अंतर्गत वितरण केले गेले नव्हते. मूलभूत सामग्री वितरित केल्याचा दावा केलेल्या वाहनांद्वारे घेतलेल्या भाराबद्दल विशिष्ट वाद उपस्थित केले गेले. त्याचप्रमाणे, ११ एप्रिल

२०१९ रोजी या इन्व्हॉईस साठी जीएसटी परतावा अपलोड करण्याची तारीख ५ जुलै २०२१ (दोन वर्षांहून अधिक काळानंतर आणि सुविधा परिषदेसमोर कार्यवाही सुरू झाल्यानंतर) होती, जेव्हा इतर समकालीन इन्व्हॉईसेस साठी जीएसटी परतावा त्या इन्व्हॉईसेस तारखांच्या जवळ अपलोड केला गेला होता. हे विशेषत: बनावट कारवाईची पुढील तारखेची कारवाई असल्याचा आरोप केला गेला. अशा मुख्य वादाच्या विश्लेषणाबद्दल, आक्षेपित निवाड्यात कोणतीही कुजबुज नाही.

२४. आक्षेपित _निवाडा_ खरोखरच हा युक्तिवाद नोंदवतो की इन्व्हॉईसेस बनावट आणि खोटे आहेत. रेकॉर्डवरून असे दिसून आले आहे की नेक्ससने पुढील तारखेच्या जीएसटी परताव्याचा मुद्दा उपस्थित केला आणि इनव्हॉइसच्या सत्यतेबद्दल शंका उपस्थित केली. यावर अजिबात विचार केला जात नाही. आक्षेपित आदेशात निर्णय घेण्याचा मुख्य मुद्दा असा आहे की जिथे जिथे परताव्यात भरला गेला आहे असे दर्शवले जाते, तिथे परतावा कधी भरला गेला किंवा जीएसटी कधी भरला गेला याचा विचार न करता, इन्व्हॉईस अचूक आणि देय असल्याचे मानले जाते.

२५. आक्षेपित निवाड्यातील युक्तिवाद अस्पष्ट ,अपुरा आणि संक्षिप्त आहे आणि स्पष्टपणे उपस्थित केलेले मुद्दे स्पष्टपणे हाताळत नाही. या संदर्भात **ओपीजी पॉवर** [2]

---

2 ओपीजी पॉवर जनरेशन टपीठलिमिटेड विरुद्ध एनॉक्सिओ पॉवर कूलिंग सोल्युशन्स इंडिया प्रायव्हेट लिलृआणि अन्य ***मत*? ? ???एससीसी ? ? ?

या प्रकरणातील सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाच्या परिच्छेद ८०, ८२ आणि ८३ मधील खालील उतारे समर्पक असतील:

८०. वर उद्धृत केल्याप्रमाणे, डायना टेक्नॉलॉजीज ***ट*** उपरोल्लेखित ***ठ*** या प्रकरणात घेतलेल्या दृष्टिकोनाशी आम्ही सहमत आहोत**ॡ**म्हणूनच***ओ***आमच्या मते***ओ***अयोग्य किंवा अपुरी कारणे किंवा कारणांच्या अभावामुळे लवाद निवाडा रद्दबातल करण्याच्या अर्जाकडे लक्ष देण्याच्या उद्देशाने***ओ***निवाडे ढोबळमानाने तीन श्रेणींमध्ये ठेवले जाऊ शकतात**ऋ**

(१)जेथे कोणतीही कारणे नोंदविली जात नाहीत किंवा नोंदवलेली कारणे अस्पष्ट आहेत***औ***

(२) जेथे कारणे अयोग्य असतात***ओ***म्हणजेच ते निर्णय घेण्याच्या प्रक्रियेतील दोष प्रकट करतात***औ***आणि

(३)जिथे कारणे अपुरी दिसतात.

८२. श्रेणी (२) मध्ये येणारे निवाडे, अधिनियम १९९६ च्या कलम ३४ मध्ये नमूद केलेल्या कारणास्तव काटेकोरपणे अनौचित्य किंवा विपर्यासाचे आधारावर आव्हानासाठी योग्य आहेत.

८३. श्रेणी (३) मध्ये येणारे निवाडे काळजीपूर्वक हाताळणे आवश्यक आहे. अशा निवाड्याला आव्हान देताना, निर्णय घेण्यापूर्वी न्यायालयाने लवादाच्या कार्यवाहीत पक्षांमधील उद्भवलेल्या समस्यांचे स्वरूप आणि त्यांचे निराकरण करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या युक्तिवादाचे प्रमाण विचारात घेणे आवश्यक आहे**लृ**त्यानंतर न्यायालयाने निवाडा आणि त्यात नमूद केलेल्या कागदपत्रांचे काळजीपूर्वक अवलोकन करणे आवश्यक आहे**लृ**जर कारणे समजण्यायोग्य असतील आणि निवाड्याच्या न्याय्य वाचनावर पुरेशी असतील आणि योग्य प्रकरणांमध्ये**अ**त्यात संदर्भित कागदपत्रांमध्ये अंतर्भूत असतील**अ**तर अपुरेपणाच्या कारणास्तव निवाडा रद्दबातल केला जाऊ शकत नाही**लृ**तथापि**अ**जर अंतर असे असेल की ते निवाड्याच्या समर्थनार्थ युक्तिवाद अस्पष्ट किंवा कमी करतात**अ**तर कलम ? ?अंतर्गत अधिकार वापरणारे न्यायालय हा निवाडा रद्दबातल करू शकते**लृ**

[यावर भर देण्यात आला.]

२६. कार्यवाहीत उपस्थित करण्यात आलेला एक मुख्य मुद्दा म्हणजे इन्व्हॉईसेस बनावट होते का आणि असा मुद्दा उपस्थित करण्याचा आधार म्हणजे इन्व्हॉईसच्या कथित तारखांसह जुळवून घेतलेल्या जीएसटी परताव्याच्या तारखा होत्या. लवाद न्यायाधिकरणाकडे जीएसटी हे एकमेव महत्त्वाचे कारण असल्यामुळे, किमान दोन

वर्षांहून अधिक काळानंतर जीएसटी परतावा का दाखल केला गेला, जेव्हा कथितपणे नंतर जारी केलेल्या इन्व्हॉईसेसमध्ये जीएसटी परतावे समकालीनपणे दाखल केले जात होते. विद्वान लवाद न्यायाधिकरणाने सुविधा परिषद समोर समेट सुरु असताना जीएसटी परतावे कसे दाखल केले गेले हा मुद्दा हाताळायला हवा होता. म्हणूनच माझे असे मत आहे की आक्षेपित निवाड्यातील युक्तिवाद (प्रामुख्याने जीएसटी परतावावर आधारित) अपुरा आणि विरोधाभासी आहे.

२७. लवाद अधिनियमाचे कलम २४ खरोखरच तोंडी सुनावणीशिवाय दस्तऐवजांना परवानगी देते, जोपर्यंत पक्ष अन्यथा सहमत होत नाहीत. तथापि, सुविधा परिषदेने खरोखरच तोंडी सुनावणी केली आणि सर्व तारखांची नोंद आक्षेपित निवाड्यात केली. पोस्ट-लिटम मोटम (खटला सुरू झाल्यानंतर) या तत्त्वामुळे या मुद्याचा विचार करणे आणि तो हाताळणे आवश्यक आहे.

२८. मला हे सांगण्याची घाई आहे की या न्यायनिर्णयातील काहीही गुणवत्तेवर नेक्ससच्या भूमिकेचे समर्थन करण्यासाठी नाही. माझ्या मते हे मुद्दे स्पष्टपणे उपस्थित केले गेले आहेत परंतु युक्तिवाद त्यांच्याशी संबंधित नाही. कारणे अस्पष्ट , अपुरी आणि संक्षिप्त आहेत . माझ्या मूल्यांकनात, आक्षेपित निवाड्यातील कारणे अपुरी आहेत आणि निर्णय घेण्याच्या प्रक्रियेतील त्रुटी प्रकट करतात, **ओपीजी पॉवर या प्रकरणात** घोषित केलेले मानक लागू करतात. विद्वान लवाद न्यायाधिकरणाने दिलेल्या

अपुऱ्या कारणांच्या आधारे आक्षेपित निवाड्यातील निष्कर्ष प्रशंसनीय नाहीत. या आधारे, मला असे मानण्यास भाग पाडले जाते की आक्षेपित निवाडा या याचिकेत दिलेल्या आव्हानाचा सामना करू शकत नाही.

२९. मी हे नोंदवले पाहिजे की सुविधा परिषदेच्या दृष्टिकोनामुळे आक्षेपित _निवाडा असुरक्षित आहे आणि कोणत्याही पक्षात कोणताही दोष आढळला नाही आणि या न्यायनिर्णयात संबंधित पक्षांनी सुविधा परिषदेसमोर सादर केलेल्या प्रकरणाच्या गुणवत्तेवर मत व्यक्त करणे आवश्यक नाही. म्हणूनच, माझे मत असे आहे की प्रकरणाच्या विशिष्ट परिस्थितीत खर्चाचे अनुसरण करणे आवश्यक नाही, परंतु खटल्याच्या या फेरीचा खर्च जर नव्याने सुरु झाला तर लवादावर दबाव आणला जाऊ शकतो.

३०. मी हे देखील नमूद करणे आवश्यक आहे की याचिकाकर्ता स्वतःच एक उपक्रम आहे जो एमएसएमईडी अधिनियमाच्या वैधानिक संरक्षणाखाली येतो. एमएसएमईडी अधिनियमामागील धोरणात्मक उद्दीष्ट कमकुवत उद्योगांना समान संधी उपलब्ध करून देणे आणि बाजारपेठेतील इतरांकडून गैरवापरापासून त्यांचे संरक्षण करणे हे आहे. जेव्हा दावा करणारा पक्ष आणि ज्या पक्षाविरुद्ध दावा केला जातो तो दोघेही एमएसएमईडी अधिनियम अंतर्गत वैधानिक संरक्षण प्राप्त असतात, तेव्हा काळजी घेण्याचे सुविधा परिषदेचे कर्तव्य जास्त असते. आक्षेपित निवाड्याचे मूल्यांकन करताना, विपर्यासाची

पातळी तपासताना आणि सदोष आणि अपुरा युक्तिवाद तपासताना हे देखील लक्षात घेणे आवश्यक आहे.

३१. पक्षांना लवाद न्यायाधिकरणाला संबोधित करण्यासाठी त्यांच्या स्वत: च्या उपायांवर सोडले जाते जर त्यांनी नव्याने खटला दाखल केला (कारण वैधानिकरित्या तयार केलेला लवाद करार कायम राहील) तर. जर त्यांनी असे केले तर सुविधा परिषद आधीच दाखल केलेल्या याचिकांच्या आधारे लवादाच्या कार्यवाहीत पुरावा सादर करण्याची पक्षांना परवानगी देईल. सुविधा परिषद या न्यायनिर्णयात समाविष्ट असलेली कोणतीही गोष्ट न घेता या प्रकरणाचा नव्याने निर्णय घेईल. या न्यायनिर्णयातील सर्व युक्तिवाद, लवाद अधिनियमाच्या कलम ३४ च्या दृष्टीकोनातून विद्वान लवाद न्यायाधिकरणाने लागू केलेल्या मानकांवरील युक्तिवाद आहेत.

३२. म्हणूनच, माझ्या मते, आक्षेपित _निवाडा रद्दबातल करण्यासाठी हे एक योग्य प्रकरण आहे. याचिका आणि संबंधित कोणतेही अंतरिम अर्ज **निकाली काढले जातात.** या न्यायालयात जमा केलेली रक्कम, रिट याचिका (ए.एस.) क्रमांक १९४१/२०२३ मध्ये किंवा शीर्षकात नमूद कार्यवाहीमध्ये, त्यावरील जमा रकमेसह, या न्यायालयाच्या वेबसाइटवर हा न्यायनिर्णय अपलोड केल्यापासून चार आठवड्यांच्या कालावधीत याचिकाकर्त्याला जारी केली जाईल.

३३. या आदेशाच्या अनुषंगाने करावयाच्या आवश्यक सर्व कारवाई या न्यायालयाच्या वेबसाइटवर उपलब्ध असलेली डाउनलोड केलेली प्रत प्राप्त झाल्यानंतर केल्या जातील.

[न्या. सोमशेखर सुंदरेसन.]

- : अस्वीकरण :-

या न्यायनिर्णयाचा मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरता वैध मानला जाईल.

-X -X -X -X -X-